

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Hyvät käytännöt jätteenkuljetusten kilpailutuksissa

Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:29

Hyvät käytännöt jätteenkuljetusten kilpailutuksissa

Ympäristöministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Ympäristöministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-361-211-2

ISSN pdf: 2490-1024

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Hyvät käytännöt jätteenkuljetusten kilpailutuksissa

Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:29		Teema	Ympäristönsuojelu
Julkaisija	Ympäristöministeriö		
Yhteisötekijä	Ympäristöministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	27

Tiivistelmä

Oppaan tavoitteena on kehittää kuntien osaamista jätteenkuljetusten hankinnoissa ja parantaa varsinkin pienten ja keskisuurten jätteenkuljetusyritysten valmiuksia osallistua urakkakilpailuihin. Opas on suunnattu erityisesti kuljetusyrityksille ja kuntien jätelaitoksille. Sitä voidaan kuitenkin hyödyntää myös muiden julkisten hankkijoiden kilpailutuksissa ja soveltuvin osin yksityisissä kilpailutuksissa. Oppaassa on tietoa jätelain edellyttämästä markkinakartoituksesta ja siihen sisältyvästä markkinavuoropuhelusta sekä muista jätteenkuljetusten kilpailutuksessa huomioitavista tekijöistä. Lisäksi annetaan neuvoja siitä, millainen on hyvin toteutettu jätteenkuljetusten hankinta.

Oppaan taustalla on ympäristöministeriön vuoden 2021 lopussa käynnistämä jätelain muutoksen toimeenpanohanke, jonka tarkoituksena on muun muassa jakaa parhaisiin käytäntöihin perustuvia malleja jätteen kuljetusten kilpailuttamiseen sekä järjestää koulutusta ja neuvontaa yrittäjille ja kunnille. Opas on tehty toukokuussa 2022 valmistuneen hankkeen aineiston "Hyvät käytännöt kunnan jätteenkuljetusten kilpailutuksessa" pohjalta. Aineiston valmistelussa oli ympäristöministeriön lisäksi mukana työ- ja elinkeinoministeriö, alan keskeiset järjestöt sekä muutamia yksityisiä jätehuoltoalan yrityksiä ja kuntien jätelaitoksia.

Asiasanat jätteenkuljetus, jätehuolto, hankinta, julkiset hankinnat, kilpailuttaminen, hyvät käytännöt

ISBN PDF 978-952-361-211-2 **ISSN PDF** 2490-1024

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-211-2>

God praxis vid konkurrensutsättning av avfallstransporter

Miljöministeriets publikationer 2022:29		Tema	Miljövård
Utgivare	Miljöministeriet		
Utarbetad av	Miljöministeriet		
Språk	finska	Sidantal	27
Referat	<p>Målet med guiden är att utveckla kommunernas kompetens inom upphandling av avfallstransporter och förbättra särskilt små och medelstora avfallstransportföretags beredskap att delta i anbudstävlingar. Guiden riktar sig särskilt till transportföretag och till kommunala avfallsanläggningar. Den kan emellertid användas även av andra offentliga upphandlare vid upphandlingar och i tillämpliga delar vid privata konkurrensutsättningar. I guiden finns information om den marknadsundersökning som avfallslagen förutsätter och om den marknadsdialog som ingår i undersökningen samt om andra faktorer som ska beaktas vid en konkurrensutsättning av avfallstransporter. Dessutom ges råd om hur en väl genomförd upphandling av avfallstransporter ser ut.</p> <p>Bakgrunden till guiden är det projekt som miljöministeriet inledde i slutet av 2021 för att verkställa ändringen i avfallslagen. Avsikten med projektet är bland annat att sprida modeller baserade på bästa praxis inom konkurrensutsättning av avfallstransporter samt ordna utbildning och rådgivning för företagare och kommuner. Guiden är gjord utifrån materialet "Hyvät käytännöt kunnan jätteenkuljetusten kilpailutuksessa" (sv. god praxis inom konkurrensutsättning av kommunens avfallstransporter) som sammanställdes i ett projekt som avslutades i maj 2022. I beredningen av materialet deltog utöver miljöministeriet även arbets- och näringsministeriet, viktiga organisationer inom sektorn samt privata företag inom avfallshanteringssektorn och kommunernas avfallsanläggningar.</p>		
Nyckelord	avfallstransport, avfallshantering, upphandling, offentliga upphandlingar, konkurrensutsättning, god praxis		
ISBN PDF	978-952-361-211-2	ISSN PDF	2490-1024
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-211-2		

Good Practices in Tendering for Waste Transport Services

Publications of the Ministry of the Environment 2022:29	Subject	Environmental protection
--	----------------	--------------------------

Publisher	Ministry of the Environment
------------------	-----------------------------

Group author	Ministry of the Environment	Pages	27
Language	Finnish		

Abstract

The aim of the guide is to develop the expertise of local governments in the procurement of waste transport services and improve the opportunities of especially small and medium-sized waste transport companies to participate in tendering for contracts. The guide is mainly targeted to transport companies and municipal waste management functions, but it can also be used in tendering processes of other public contracting entities and, if applicable, in private tendering processes. The guide provides information on the market survey and the market consultation included in it required by the Waste Act and other factors to be taken into account in tendering for waste transport services. Advice is also provided on what kind of procurement processes for waste transport services can be considered well implemented.

The work on the guide was based on the project on implementing the amendment to the Waste Act launched by the Ministry of the Environment at the end of 2021 that also aimed to share models based on the best practices for tendering processes concerning waste transport services and to organise education and advice for entrepreneurs and local authorities. The guide was compiled on the basis of the material of the project 'Good practices in local government tendering for waste transport services' completed in May 2022. In addition to the Ministry of the Environment, the Ministry of Economic Affairs and Employment, key organisations in the sector, a few private waste management companies and municipal waste management functions participated in the preparation of the material.

Keywords	waste transport, waste management, procurement, public procurements, tendering, good practices
-----------------	--

ISBN PDF	978-952-361-211-2	ISSN PDF	2490-1024
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-211-2
--------------------	---

Sisältö

Esipuhe.....	7
1 Jätteenkuljetusten hankinnat ja hyvä hankintaprosessi	10
2 Markkinakartoitus ja markkinavuoropuhelu	13
2.1 Markkinakartoituksen tekeminen osana hankintaa.....	13
2.2 Markkinakartoituksen vaiheet	14
2.2.1 Lähtötilanne ja hankintatarpeen kuvaus.....	14
2.2.2 Markkinavuoropuhelun toteuttaminen	14
2.2.3 Markkinavuoropuhelu työpajana ja kahdenvälisesti	15
2.2.4 Tulosten hyödyntäminen hankinnan toteutuksessa	17
3 Jätteenkuljetusten kilpailutuksessa huomioitavia tekijöitä	19
3.1 Hankinnan jakaminen osiin	19
3.1.1 Yleistä.....	19
3.1.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt.....	20
3.1.3 Suositeltavat käytännöt	21
3.2 Hankinnan jaksottaminen muutostilanteissa	21
3.3 Soveltuvuusvaatimukset	22
3.3.1 Yleistä.....	22
3.3.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt.....	22
3.3.3 Suositeltavat käytännöt	23
3.4 Laatu- ja vastuullisuuskriteerit	23
3.4.1 Yleistä.....	23
3.4.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt.....	24
3.4.3 Suositeltavat käytännöt	24
3.5 Muut sopimusehdot.....	25
3.5.1 Yleistä.....	25
3.5.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt.....	26
3.5.3 Suositeltavat käytännöt	26

ESIPUHE

Eduskunta edellytti jätelain muutoksen (714/2021) yhteydessä, että ympäristöministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, kuljetusyrietykset, kunnat ja niiden jätelaitokset toteuttavat yhdessä hankkeen, jossa edistetään kunnan jätteenkuljetusten kilpailuttamista jätelain 36 §:ssä säädetyllä tavalla sekä tuetaan alan toimijoiden hankintaosaamisen kehittämistä. Ympäristöministeriö kutsui työn valmisteluun mukaan alan keskeiset järjestöt sekä muutamia yksityisiä jätehuoltoalan yrityksiä ja kuntien jätelaitoksia. Osallistujat sopivat hankkeen alussa yhdessä tavoitteeksi selkeän yhteistyömallin luomisen. Hankkeen tuloksena syntyi tietoaaineisto jätteenkuljetuksia kilpailuttaville hankintayksiköille, jätehuoltoyrityksille sekä muille asiantuntijoille, kuten hankintojen neuvontayksiköille.

Aineistoon koottiin tärkeimpiä hyviä käytäntöjä liittyen jätteenkuljetusten kilpailutukseen. Hankkeeseen osallistuivat ympäristöneuvos Riitta Leinen sekä hallitussihteeri Jussi Kaupila ympäristöministeriöstä, johtava asiantuntija Riikka Hietanen työ- ja elinkeinoministeriöstä, erityisasiantuntija Tuulia Innala ja johtava lakimies Katariina Huikko Kuntaliitosta, toimitusjohtaja Riku Eksymä, viestinnän asiantuntija Kaisa Halme ja asiantuntija Taina Kallus Suomen Kiertovoima ry:stä (KIVO), lainsäädäntöasioiden päällikkö Tiina Toivonen Suomen Yrittäjät ry:stä, hallituksen puheenjohtaja Matti Tulla ja toiminnanjohtaja Lasse Kontiola SKAL Ympäristöyritykset ry:stä sekä johtava asiantuntija Katja Moliis Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry:stä. Muita osallistujia olivat toimitusjohtaja Jarno Helistölä ja QES-johdaja Laura Sahlbom Jätehuolto M. Helistölä Oy:stä, toimitusjohtaja Nina Rasola RL-Palvelut Oy:stä, konsultti Jukka Paavilainen KIVOn pyynnöstä, toimitusjohtaja Johanna Rusanen Salpakierto Oy:stä sekä logistiikkapäällikkö Antti Anhava Mustankorkea Oy:stä. Hanketta veti Kierivä Oy.

Ympäristöministeriö on koostanut hankkeessa syntyneen aineiston pohjalta tämän oppaan. Oppaassa on otettu huomioon lisäksi syksyllä 2022 järjestetyissä alueellisissa työpajoissa (Rovaniemi, Oulu, Turku, Kuopio) ja neljässä verkkotilaisuudessa esille nousseita seikkoja. Ympäristöministeriö on myös muokannut hankkeen aineistoa paremmin oppaaksi sopivaan muotoon. Opas sisältää suosituksia jätteenkuljetusten kilpailutuksessa noudatettavista hyvistä käytännöistä. Suosituksilla ei ole oikeudellista sitovuutta. Jätteenkuljetusten hankinnoissa on noudatettava hankintalakia ja sen lisäksi jätelain 36 §:n erityissäännöksiä.

Oppaassa käytetyt termit

Ennakkoilmoitus Hilma-verkkopalvelussa julkaistava määrämuotoinen ilmoitus suunnitteilla olevasta hankinnasta.

Hankintalaki Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016).

Hankintayksikkö Toimija, joka on velvollinen noudattamaan hankinnoissaan hankintalakea. Hankintayksiköitä ovat valtion, kuntien ja kuntayhtymien viranomaiset, evankelisluterilainen ja ortodoksinen kirkko sekä valtion liikelaitokset. Tässä oppaassa hankintayksiköllä tarkoitetaan kuntien jätelaitoksia.

Hilma Julkisten hankintojen palvelu, jossa julkisen sektorin ostajat voivat kilpailuttaa hankintojaan sekä ilmoittaa tulevista hankinnoistaan, käynnissä olevista kilpailutuksistaan ja päättäneiden kilpailutustensa tuloksista. On myös muita vastaavia palveluita, kuten Hanki.

Jätelaki Jätelaki (646/2011) myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Kunnan jätelaitos/jätelaitos Yhteisnimitys organisaatioille (esim. osakeyhtiö, kunnan liikelaitos, kuntayhtymä, kunta tai kunnan yksikkö, kunnan taseyksikkö), jotka hoitavat jäte-laissa kunnan tehtäväksi säädettyjä jätehuollon palvelutehtäviä.

Kuljetusurakoitsija Jätteenkuljetusta tekevä yritys, joka on voittanut tarjouskilpailun.

Markkinakartoitus Markkinoilla olevan tiedon selvittämistä. Hankintayksikkö voi hyödyntää tietoa hankintaa suunnitellessaan ja valmistellessaan, ja tarjoaja saa tietoa tulevan hankinnan tavoitteista, tarpeista, suuruudesta ja aikataulusta. Markkinakartoitus voi sisältää yhtenä tiedonhankinnan menetelmänä myös markkinavuoropuhelun. Kunta on jätelain 36 §:n mukaan velvollinen tekemään markkinakartoituksen kiinteistöittäisten jätteenkuljetuspalvelujen hankintoja suunnitellessaan.

Markkinavuoropuhelu Hankintayksikön markkinoiden kartoittamiseksi järjestämät kahdenkeskiset tai monenkeskiset tapaamiset kiinnostuneiden tarjoajien kanssa sekä hankinta-asiakirjojen tai muun materiaalin kommentointikierros tarjoajien kanssa.

Puhtaiden ajoneuvojen hankintalaki Laki ajoneuvo- ja liikennepalveluhankintojen ympäristö- ja energiatehokkuusvaatimuksista (740/2021).

Tarjoaja Tavarain tai palvelun toimittaja, joka on tehnyt tarjouksen, eli esimerkiksi jättänyt avoimessa menettelyssä tarjouksen. Tässä materiaalissa tarjoajalla tarkoitetaan jätteenkuljetusyrityksiä.

Tietopyyntö Potentiaalisille tarjoajille ennakoilmoituksen yhteydessä tai sen jälkeen lähetettävä vapaamuotoinen kirjallinen kysely, jossa hankintayksikkö pyytää lisätietoja tarjouspyynnön valmistelemiseksi ja hankinnan toteuttamiseksi.

1 Jätteenkuljetusten hankinnat ja hyvä hankintaprosessi

Kunta järjestää ja kilpailuttaa kiinteistöittaisen jätteenkuljetuksen, paitsi tietyissä tilanteissa, joissa kuljetuksen tilaa jätteen haltija. Kiinteistöittäinen jätteenkuljetus koskee kunnan järjestämistä kuuluvia, jätelain 32 §:ssä tarkoitettuja jätteitä, kuten asumisesta syntyvää jätettä sekä kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvää yhdyskuntajätettä. Kunnan järjestämästä kiinteistöittäisestä jätteenkuljetuksesta säädetään jätelain 36 §:ssä. Sen sisältämät vaatimukset täydentävät hankintalakeja ja ovat joiltain osin yleistä hankintalainsäädäntöä tiukempia.

Jätteenkuljetusten kilpailutus kuuluu kunnan jätehuollon palvelutehtävistä huolehtivan jätelaitoksen vastuulle. Tämä on useimmiten kunnallinen jätehuoltoyhtiö, jolle kunta on siirtänyt tehtävän jätelain 43 §:n mukaisesti. Tällöinkin kunta vastaa siitä, että siirretyt jätehuollon palvelutehtävät tulevat hoidetuiksi säännösten mukaisesti.

Vastuuta jätteenkuljetusten järjestämisestä siirrettiin aiempaa enemmän kunnille vuoden 2021 jätelain uudistuksessa. Muutostilanteissa, joissa kuljetus siirtyy kiinteistönhaltijan järjestämästä kunnan järjestämäksi, on erityisen tärkeää toteuttaa jätteenkuljetusten hankinta hyvin. Jätteenkuljetuksen muuttuessa kunnan kilpailuttamaksi on kiinnitettävä erityishuomiota pk-yritysten mahdollisuuksiin osallistua ja pärjätä kilpailutuksissa.

Selkeä yhteistyömalli hyvään hankintaan huomioi jätehuollon erilaiset toimintaympäristöt, vahvistaa osapuolten yhteistä sitoutumista ja tunnistaa mahdolliset haasteet etukäteen. Tähän pääsemiseksi kunnan jätelaitoksen ja kuljetusyritysten välillä tarvitaan toimivaa markkinavuoropuhelua, joka luo hyvät edellytykset keskustelevalle yhteistyölle. On myös tarpeellista jakaa tietoa hyvistä käytännöistä avoimesti sekä seurata tavoitteiden toteutumista johdonmukaisesti.

Kun kunta tekee kiinteistökohtaisen jätteenkuljetuksen hankinnan, tärkeimpiä tavoitteita ovat julkisten varojen tehokas käyttö ja jätehuollon toimivuuden varmistaminen. Näitä tavoitteita voidaan edistää hankinnan hyvällä suunnittelulla, jossa otetaan huomioon paikalliset olosuhteet. Hankintapäätöksen jälkeen on tärkeää sopia, miten yhteistyö jätelaitoksen ja kuljetusurakoitsijan välillä järjestetään urakan aikana.

Erityisesti pienet yritykset tarvitsevat koulutusta kilpailutusjärjestelmien seurantaan ja tarjousten tekemiseen, neuvontaa ryhmittymien muodostamiseen sekä kannustusta markkinavuoropuheluun ja kilpailutuksiin osallistumiseen. Tarvittavasta koulutuksesta ja neuvonnasta vastaavat ensisijaisesti yritysten omat toimialajärjestöt. Jätelaitosten kannattaa myös käynnistää alueen yrittäjäjärjestöjen ja hankintaneuvontaa antavien tahojen kanssa keskustelu yritysten osaamistarpeista ja niihin vastaamisesta.

Jätelaki asettaa kiinteistökohtaisen jätteenkuljetuksen hankinnoille erityisiä vaatimuksia:

- **Kunnan velvollisuus tehdä markkinakartoitus kuljetuspalvelujen hankintojen suunnittelun yhteydessä.** Toisin kuin jätelaissa, hankintalaissa ehdotonta velvollisuutta markkinakartoituksen tekemiseen ei ole. Markkinakartoituksesta kerrotaan tarkemmin luvussa 2.
- **Hankintojen ajoitus ja palvelujen kesto.** Kilpailutukset tulisi toteuttaa niin, että kuljetusyritykset voivat suunnitella liiketoimintaansa pitkäjänteisesti ja varautua keräyskalustoinvestointeihin. Sopimusten kesto tulisi määritellä ja eri hankinnat jaksottaa niin, että eri kokoisten kuljetusyritysten toimintaedellytykset säilyvät, ja että uusille yrityksille tarjoutuu mahdollisuuksia tulla markkinoille. Kaikenkokoisilla yrityksillä tulee olla mahdollisuus osallistua tarjouskilpailuihin. Samalla on huolehdittava toimivan jätehuollon edellytysten turvaamisesta alueella. Hankintojen jaksottamisesta kerrotaan tarkemmin luvussa 3.2.
- **Hankintojen jakaminen osiin.** Yhtä aikaa kilpailutettavat kuljetusurakat on jaettava osiin. Siten useampi kuin yksi yritys voidaan valita palvelun tuottajaksi. Jakamisvelvoitteesta voi poiketa vain hyvin perustellusta syystä. Hankintojen jakamisesta osiin kerrotaan tarkemmin luvussa 3.1.

EU-kynnysarvon ylittävästä hankinnasta tulee ilmoittaa EU:n laajuisesti. EU-kynnysarvo on euromääräinen summa, jonka suuruudessa tai sen ylittävässä hankinnassa on noudatettava tiettyjä hankintalakiin sisältyviä menettelysäännöksiä. EU-ilmoituksissa käytetään vakiolomakeasetuksen mukaisia vakiolomakkeita. Vuonna 2022 kunnallisten hankintayksiköiden palveluhankintojen EU-kynnysarvo oli 215 000 euroa.

HYVIN TOTEUTETTU JÄTTEENKULJETUSTEN HANKINTA

Varmistaa kunnan asukkaille toimivan ja edullisen jätteenkuljetuksen.

Jätehuolto ja siihen liittyvä kuljetusten hankinta ovat asukkaita palvelevaa toimintaa. Asianmukaisella kilpailutuksella varmistetaan kilpailun toimivuus sekä hyvät ja edulliset palvelut asukkaille. Hankinnassa tulee ottaa huomioon myös asiakaspalveluun ja laatuun liittyvät tekijät.

Ottaa huomioon ympäristönäkökohdat. Myös mahdolliset omistajakuntien ympäristö- ja ilmastotavoitteet on otettava hankinnassa huomioon.

Ottaa huomioon alueelliset erityispiirteet ja kuntien erot. Jätekuljetusten kilpailutuksia tekevät hankintayksiköt ovat eri kokoisia ja alueet ovat yhdyskunta- ja elinkeinorakenteeltaan erilaisia. Markkinavuoropuhelun avulla on mahdollista tunnistaa kunkin alueen jätehuollon kannalta olennaiset erityispiirteet.

Hyödyntää jätelaitosten ja jätteenkuljettajien jo olemassa olevaa osaamista. Hankintayksikön on tärkeää kerätä hyviä käytäntöjä, mutta myös ei-toimivia ratkaisuja. Yrityksillä on paljon arvokasta tietoa, jota jätelaitokset voivat hyödyntää kilpailutusten suunnittelussa.

Edistää huoltovarmuutta. Jätehuollon on toimittava kaikissa olosuhteissa. Asianmukainen kilpailutus edistää sitä, että kuljetuspalvelujen tuottajia on riittävästi ja niiden toiminta on luotettavaa.

2 Markkinakartoitus ja markkinavuoropuhelu

2.1 Markkinakartoituksen tekeminen osana hankintaa

Jätelain 36 §:n mukaan kunnan on tehtävä markkinakartoitus suunnitellessaan kiinteistökohtaisten jätteenkuljetuspalvelujen hankintoja. Muiden jätehuoltopalvelujen hankinnoissa markkinakartoituksen tekeminen on vapaaehtoista. Markkinakartoitus on tehtävä viimeistään ennen tarjouspyynnön julkaisua ja se on uusittava aina, kun kuljetusurakoiden kilpailutuksen suunnitelmaa päivitetään.

Markkinakartoituksen toteuttaa hankintayksikkö eli käytännössä useimmiten kunnan jätelaitos. Markkinakartoituksen tarkoituksena on saada aikaan mahdollisimman hyvä hankintaprosessi sekä varmistaa toimiva yhteistyö urakan aikana. Markkinakartoituksessa tulisi myös pyrkiä tunnistamaan ja kehittämään uusia toiminta- ja palvelumalleja. Avoin vuoro-vaikutus jätelaitoksen ja kuljetusyritysten välillä on tärkeää.

Jätelaitoksen on hyvä arvioida hankintojen yritysvaikutuksia osana markkinakartoitusta ja markkinavuoropuhelua, ja arviointiin on tärkeää ottaa mukaan elinkeinoelämän edustajia. Vaikutuksia on tarkasteltava tasapuolisesti ottaen huomioon sekä alueella toimivat että muut yritykset. Arviointi tulisi tehdä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mutta viimeistään, kun kilpailutukseen liittyviä päätöksiä tehdään. Parhaimmillaan yritysvaikutusten arvioinnilla voidaan estää kielteisiä ja vahvistaa myönteisiä vaikutuksia yrityskenttään.

Eryteisesti kun jätelaitos kilpailuttaa jätteenkuljetuksia ensimmäistä kertaa, on tärkeää käydä kuljetusyritysten kanssa markkinavuoropuhelua ja arvioida muutoksen vaikutuksia. Joissain tilanteissa voi olla aluksi hyvä pitäytyä kunnan aiemmissa kalusto- ja keräysvälinekäytännöissä ja edetä muutoksissa harkitusti ja portaittain, jotta kilpailutusaikataulu mahdollistaisi yrityksille uudet investoinnit.

Markkinakartoitusvaiheessa tehdään usein tietopyyntöjä tai toimijakyselyitä. Niitä suunniteltaessa jätelaitoksen kannattaa käyttää harkintaa siinä, mitä kaikkea tietoa pyydetään. Tietojen käytön pitää suoraan liittyä tehtävään hankintaan. Yritysten toimintaan saattaa liittyä liikesalaisuuksia, joita ei tulisi pyytää avaamaan perusteetta.

2.2 Markkinakartoituksen vaiheet

2.2.1 Lähtötilanne ja hankintatarpeen kuvaus

Markkinakartoitus lisää hankintayksikön markkinatuntemusta ja ymmärrystä toimintaympäristöstä jo hankinnan suunnitteluvaiheessa. Huolellisesti suunniteltu ja toteutettu markkinakartoitus on olennainen osa laadukasta hankintaa.

Markkinakartoitus aloitetaan selvittämällä lähtötilannetta ja keräämällä tietoja hankintatarpeen kuvaamista varten. Hankintayksikön kannattaa selvittää esimerkiksi:

- jätteenkuljetuksen toimialaa ja liiketoimintaympäristöä koskevia yleisiä tietoja.
- jätteenkuljetuspalveluja tarjoavien yritysten määrää.
- jätteenkuljetuspalveluja tarjoavia yrityksiä koskevia yleisiä tietoja kuten niiden toimialuetta, palveluvalikoimaa ja käytössä olevaa kalustoa.
- muita kuin alueella jo toimivia yrityksiä, joilla voisi olla kiinnostusta osallistua kilpailutuksiin.

Toimijoille suunnatut kyselyt tai tietopyynnöt ovat yksi tapa kerätä tietoa. Tietopyynnöllä voidaan selvittää yleisesti kuljetusyritysten halukkuutta osallistua hankintaan sekä hankintaan liittyviä toiveita. Ne voivat liittyä esimerkiksi hankintojen jakamiseen tai sopimusehtoihin. Tietopyyntö voi olla kyselylomake.

On hyvä tiedostaa, että varsinkaan muutostilanteessa yritykset eivät halua vastata kovin yksityiskohtaisiin kysymyksiin liiketoiminnastaan. Tiedon hyödyntämistavat on hyvä avata jo tietopyyntöä tehdessä, ja tietopyyntö on syytä rajata tarkoituksenmukaisesti.

2.2.2 Markkinavuoropuhelun toteuttaminen

Markkinavuoropuhelulla tarkoitetaan tapaamisia, joita hankintayksikkö järjestää kiinnostuneiden tarjoajien kanssa markkinoiden kartoittamiseksi ja käydäkseen läpi hankinta-asiakirjoja tai muuta materiaalia yhdessä tarjoajien kanssa. Markkinavuoropuhelu on osa markkinakartoitusta. Markkinavuoropuhelu parantaa tiedonvaihtoa hankintayksikön ja potentiaalisten tarjoajien välillä sekä tarjoaa yrityksille kanavan kertoa osaamisestaan, kokemuksestaan ja tarjonnastaan. Markkinavuoropuhelua voidaan toteuttaa tarjoajien tapaamisissa, työpajoissa sekä joissakin tapauksissa myös toimittamalla dokumentteja luettavaksi.

Jätteenkuljetushankinnoissa markkinavuoropuhelun tärkein tavoite on hankinnan teknisten yksityiskohtien, vaatimusten, valintakriteerien ja sopimusehtojen täsmentäminen hankinnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Järjestettäessä markkinavuoropuhelua hankintayksikön on huolehdittava, että mahdollisimman monet kuljetusyritykset saavat tietoa markkinavuoropuhelusta ja voivat osallistua siihen. Samalla on huolehdittava siitä, että eri asiantuntijoiden tai tarjoajien antamia tietoja käytetään tasapuolisesti syrjimättömyyden ja avoimuuden periaatteiden mukaisesti.

Markkinavuoropuhelussa käsiteltäviä aiheita ovat muun muassa:

- kilpailutusten aikataulus ja siitä tiedottaminen.
- kuljetusurakka-alueiden sopiva koko ja eri alueiden kilpailutusten porrastaminen.
- keräysvälineet ja kalustovaatimukset.
- sopimusehdot ja sopimusaika.

Hyvin toteutettu markkinavuoropuhelu kannustaa yrityksiä osallistumaan tarjouskilpailuun sekä lisää tilaajan ja tarjoajan osaamista. Ennakoilmoituksessa, joka julkaistaan Hilma-verkkopalvelussa suunnitteilla olevasta hankinnasta, hankintayksikön tulisi kertoa selkeästi hankinnan kohde, tavoitteet ja aikataulu sekä markkinavuoropuhelun järjestämistapa ja yhteystiedot. Kutsu markkinavuoropuheluun kannattaa lähettää Hilman lisäksi suoraan potentiaalisille tarjoaville yrityksille. Tietoa markkinavuoropuhelusta on suositeltavaa lähettää myös jätteenkuljettajien edunvalvontajärjestöille, jotka voisivat huolehtia tiedon toimittamisesta jäsenyrityksilleen. Markkinavuoropuhelun järjestäjän tulisi toimittaa kysymykset ja kommenttipyyntöt etukäteen ilmoittautuneille. Hyvin järjestetyt tilaisuudet ovat selkeästi muotoiltuja, fasilitoituja ja aikataulutettuja.

2.2.3 Markkinavuoropuhelu työpajana ja kahdenvälisesti

Markkinavuoropuhelu on mahdollista toteuttaa työpajan muodossa. Toisaalta työpajakeskustelu kilpailevien yritysten välillä ei välttämättä toimi avoimesti tai yksin täytä markkinavuoropuhelun tavoitetta. Tällöin on hyvä järjestää myös kahdenvälisiä vuoropuhelua yritysten kanssa.

Keskustelun toimivuuden varmistamiseksi voi olla tarpeen järjestää useampi kuin yksi työpaja, jos osallistujamäärä nousee suureksi. Osallistujille kannattaa lähettää etukäteen työpajan ohjelma, tietoa hankinnan nykytilanteesta, yhteenveto lähtötilanteen ja hankintatarpeen kuvauksesta sekä työpajassa käsiteltäviä kysymyksiä. Työpaja voidaan toteuttaa myös etäyhteyksin.

Työpajojen tulokset dokumentoidaan ja niitä hyödynnetään hankinnan jatkosuunnittelussa.

TYÖPAJAN ESIMERKKIOHJELMA

Aloitus

- Tilaisuuden tavoitteet
- Miten toimitaan: fasilitointi, ryhmätyöt tms.
- Tulosten dokumentointi ja hyödyntäminen jatkosuunnittelussa

Hankinnan taustat

- Mitä hankitaan ja miksi
- Hankintaa ohjaavat tavoitteet

Keskusteluosuus

- Mihin toivotaan yrityksiltä ehdotuksia tai mielipiteitä
- Mihin osa-alueisiin voi vaikuttaa
- Uudet kehitysideat

Työpajojen ja muiden yhteistilaisuuksien ongelmana on, että niihin osallistuvat yritykset varovat ottamasta yksityiskohtaisesti kantaa kuljetusurakoiden suunnitteluun, koska se voisi samalla avata liiketoimintasuunnitelmiaan kilpailijoille. Yhteisiin tilaisuuksiin tullessa lähinnä varmistamaan, että jätelaitoksen suunnitelmat eivät sulje pois oman yrityksen mahdollisuutta osallistua kilpailutuksiin. Siksi jätelaitoksen ja yritysten kahdenväliset keskustelut voivat auttaa jätelaitosta tarkentamaan tietoa yritysten toiveista ja niiden tarjoamista palveluista.

- Kahdenvälisiä keskusteluja toteutettaessa hankintayksikön on tärkeää kattaa mahdollisimman suuri joukko mahdollisista tarjoajayrityksistä.
- Keskusteluja varten hankintayksikön kannattaa etukäteen suunnitella ja julkaista teemat ja kysymykset, joista yritysten kanssa halutaan keskustella. Näin hankintayksikkö varmistaa, että keskusteluihin osallistuvat yritykset ovat yhdenvertaisessa asemassa.
- Keskustelujen muistiinpanot sen sijaan eivät välttämättä ole julkisia, koska ne voivat sisältää liikesalaisuuksia. Kahdenvälisissä keskusteluissa saadut tiedot on tarkoitettu vain jätelaitoksen hyödynnettäväksi ja vain markkinakartoitusta ja kilpailutusten suunnittelua varten.

- Markkinavuoropuhelusta tehtävään muistioon (ks. luku 2.2.4) hankintayksikön on hyvä lisätä myös kahdenvälisiä keskusteluja koskeva yhteenveto, jossa kuvataan yleisellä tasolla keskusteluja ja niiden tuloksia markkinakartoituksen näkökulmasta.

2.2.4 Tulosten hyödyntäminen hankinnan toteutuksessa

Hankintayksikkö hyödyntää markkinavuoropuhelun avulla keräämäänsä tietoa tarjouspyyntödokumenttien, kuten soveltuvuusvaatimusten, vertailuperusteiden, sopimusehtojen ja hinnoittelulomakkeen, viimeistelyssä. Hankintayksikön on hyvä lähettää kirjallinen tieto tarjouspyynnön julkaisusta Hilmassa markkinavuoropuheluun osallistuneille. Tarjouspyynnön julkaisemisen jälkeen hankintayksikön ei tule enää käydä erillisiä keskusteluja tarjoajan kanssa, vaan hankintayksikkö vastaa määräaikaan mennessä esitettyihin tarjouspyyntöä koskeviin kysymyksiin kaikille toimittajille samaan aikaan ja samoin tiedoin.

Hankintayksikön tulisi toimittaa markkinavuoropuheluun osallistuneille yrityksille muistio tai muu palaute markkinavuoropuhelusta.

HYVÄ MARKKINAVUOROPUHELU

On aitoa vuoropuhelua molempiin suuntiin.

On suunniteltu niin, että vuoropuhelulle on varattu riittävästi aikaa.

Varmistaa avoimuuden, syrjimättömyyden ja tasapuolisuuden toteutumisen hankintamenettelyssä.

Auttaa hankintayksikköä arvioimaan, ovatko hankinnan alustavat suunnitelmat toteutuskelpoisia. Auttaa potentiaalisia tarjoajia ymmärtämään hankinnan kokonaisuutta.

Antaa hankintayksikölle mahdollisuuden kuunnella potentiaalisten tarjoajien näkemyksiä siitä, millaiset sopimusehdot tai hinnoittelumallit ovat tarkoituksenmukaisia.

Selkeyttää tarjouspyynnön sisältöä ja siten parantaa tarjousten laatua.

Tuo tietoon mahdollisia uusia toimintamalleja ja toimii näin pohjana jatkuvalla kehittämiselle.

Markkinakartoituksen eri vaiheissa huomioitavia asioita

Lähtötilanne ja hankintatarpeen kuvaus	Markkinavuoropuhelun toteuttaminen	Markkinavuoropuhelun työpajan järjestäminen	Tulosten hyödyntäminen hankinnan toteutuksessa
<ul style="list-style-type: none"> • Mitä lainsäädäntö edellyttää? • Mitä vaikutuksia hankinnalla on? • Millainen toimijakenttä alueella on? • Mitkä ovat hankintayksikön ja/tai omistajien asettamat tavoitteet? • Mitä yhteiskunnallisia vaikutuksia hankinnalla on (sosiaaliset, taloudelliset, ympäristö)? 	<ul style="list-style-type: none"> • Miksi markkinavuoropuhelu toteutetaan? • Mikä merkitys hankinnalla on markkinoiden kehittymiseen ja alueen yrityksiin? • Miten hankinnalla voidaan edistää uusien kulljetusyritysten pääsyä markkinoille? • Mihin osallistujien toivotaan vaikuttavan? • Miten alueelliset erot ja jätehuollon toimivuuden varmistaminen tulisi ottaa huomioon? 	<ul style="list-style-type: none"> • Kenen toivotaan osallistuvan? • Keitä asiantuntijoita voidaan hyödyntää vuoropuhelun järjestämisessä ja alustuksissa? • Miten osallistuminen tapahtuu? • Miten markkinavuoropuheluun ilmoitaudutaan? • Keneltä saa lisätietoja? • Miten tulisi valmistautua? 	<ul style="list-style-type: none"> • Miten tuloksia käytetään? • Miten annetaan palaute vuoropuhelun vaikutuksista hankintaan?

3 Jätteenkuljetusten kilpailutuksessa huomioitavia tekijöitä

3.1 Hankinnan jakaminen osiin

3.1.1 Yleistä

Jätelaki lähtee siitä, että kuljetushankintojen kilpailuttaminen osiin jaettuina on pääsääntö, josta voidaan poiketa vain hyvin perustellusta syystä. Jakamisesta voidaan poiketa esimerkiksi silloin, kun hankinnan kohteena oleva alue tai palvelu on niin pieni, että se soveltuu sellaisenaan myös alle 10 työntekijän yrityksille. Jakamisesta voidaan poiketa myös, jos se heikentää merkittävästi hankinnan kustannustehokkuutta. Hallituksen esityksessä korostetaan, että kilpailutettava kokonaisuus voitaisiin jakaa eri alueisiin esimerkiksi siten, että joitain osa-alueita voisi hoitaa myös yhden tai muutaman auton omistava yritys¹.

Hankinnan voi jakaa osiin esimerkiksi alueittain ja palveluryhmittäin. Jätteenkuljetukseen liittyviä palveluita voi ryhmitellä hankinnan jakamisen yhteydessä omiksi kokonaisuuksiksi. Palveluryhmät voivat muodostua erilaista kalustoa vaativista tyhjennyksistä, eri jätelajien kuljetuksista tai esimerkiksi jätehuollon eri palveluista, kuten astiapesuista. Hankinnan jakaminen eri alueisiin ja palveluryhmiin parantaa erilaisten yritysten mahdollisuuksia tarjota urakoita.

Hankintayksikön tulee ilmoittaa, voiko tarjouksen antaa yhdestä, useammasta vai kaikista hankinnan osista, ja voiko yksi urakoitsija voittaa useampia urakoita. Tarjouspyynnössä on tällöin esitettävä urakoitsijoiden valintamenettely. Yhden tarjoavan urakoitsijan voidaan sallia voittavan kaikki kerralla kilpailutettavat urakat esimerkiksi siinä tapauksessa, että alueella on jo useita kuljetusurakoitsijoita jätelaitoksen sopimuskumppaneina käynnissä olevissa urakoissa.

Hankinnan osiin jakamista koskevat säännöt on hankintalain 75 §:n mukaisesti ilmoitettava tarjouspyynnön ehdoissa. Tulevista hankinnoista ja niiden jakamisesta voi saada tietoa hankintakalentereista, mikä lisää hankintaprosessien suunnitelmallisuutta.

---

1 HE 40/2021 vp, s. 148.

Hankintakalentereita on esimerkiksi kuntien jätelaitoksilla, ja lisäksi on avoin sähköinen viestintäpalvelu hankintakalenteri.fi.

3.1.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt

Kuljetusurakka-alueiden jakaminen

Kuljetusurakka-alueiden jakamisessa osiin tulee huomioida, että toimiva urakka-alueen koko vaihtelee alueittain hyvin paljon. Yksi auto tarkoittaa yleensä yhdessä vuorossa tehtynä viittä vuoroa viikossa. Tätä pienempiäkin urakoita voidaan kilpailuttaa, jos hankintayksikkö esimerkiksi markkinakartoituksen perusteella toteaa tarpeen niille. Yleisiä ovat 2–4 auton urakka-alueet. Suositeltavaa on, että jätelain siirtymävaiheen jälkeen eri urakka-alueita on kilpailutuksissa eri aikaan, ja että urakat voivat tällöin myös olla eri kokoisia.

Palveluiden jakaminen erillisiin hankintoihin

Kuljetuksiin liittyvät erityispalvelut voidaan ja on useimmiten tarkoituksenmukaista jakaa omiin hankintakokonaisuuksiinsa. Esimerkiksi astiapesut, nosturia vaativat työt, takalastaus, etulastaus ja vaihtolavatyhjennykset kannattaa tehdä omina kilpailutuksinaan, jotta ei rajoiteta pk-yritysten mahdollisuuksia tarjota jätteenkuljetusta. Eri jätelajien kilpailutuksissa tulisi arvioida mahdollisuudet sekä monilokeroautoille että yksikammioautoille sopiville ajoreiteille.

Markkinakartoitus auttaa hankintayksikköä arvioimaan jätelaitosten palvelujen kehittämissuunnitelmien toteuttamiskelpoisuutta ja toteutusaikataulua. Markkinakartoitus voi lisätä tietoa esimerkiksi siitä, mitkä jätelajit olisi mahdollista kilpailuttaa samassa urakassa, esimerkkinä lasi ja metalli.

Eri kilpailutusten ajoittaminen

Samaan aikaan toteutettavat kilpailutukset syövät resursseja erityisesti pk-yrityksiltä. Hankintakalenterin käyttö tukee alan yritysten varautumista eri kilpailutuksiin. Hankinnat on suositeltavaa jakaa eri vuosille. Hankintojen kilpailuttamisessa ja tarjouspyynnöissä tulisi huomioida ensinnäkin uusien autojen toimitusajat, jotka voivat olla jopa 12–18 kuukautta. Lisäksi urakan aloituksessa tulisi huomioida kilpailutukseen osallistuneiden ja aiemmin urakkaa hoitaneiden yritysten työntekijöihin kohdistuvat henkilöstöjärjestelyt. Esimerkiksi irtisanomisajat voivat olla jopa 6 kuukautta.

Käytännössä siis hankintaan liittyvän markkinakartoituksen pitäisi alkaa jopa 24 kuukautta ennen hankintaa, mikäli alueen pk-yritysten arvioidaan tarvitsevan uusia investointeja urakkaan osallistumiseksi. Tällöin hankintapäätös saadaan kalustoinvestointien kannalta ajoissa.

Urakan kesto

Liian lyhyt urakka ei mahdollista pk-yritysten kalustoinvestointeja, mutta toisaalta liian pitkä sopimusaika rajoittaa markkinoiden kehittymistä ja voi myös estää kehityksen urakkakaudella. Melko yleisesti käytetään 3–5 vuoden urakkajaksoja. Sopimukseen liitetään usein 1–2 optiovuotta, joiden hyödyntäminen vahvistetaan myöhemmin ennen sovittua määräaika. Urakkajaksojen pituutta voi vaihdella, ja kestosta kannattaa markkinavuoropuhelussa käydä keskustelua paikallisten yritysten kanssa. Jos esimerkiksi jätelain siirtymävaiheessa kuljetusurakoiden sopimuskausi joudutaan aloittamaan keskellä kesää, on sopimuksen päättymisaika hyvä määrittää niin, etteivät seuraavat hankinnat osu kesäaikaan.

3.1.3 Suositeltavat käytännöt

Pesut

Astiapesut vaativat aina erikoiskalustoa, joten hankintayksikön on useimmiten syytä kilpailuttaa pesut omana hankintanaan.

Astiat

Jätteenkuljetuksen järjestämiseen voi liittyä myös kiinteistöjen keräysastioiden hankinta. Kunnissa on käytössä erilaisia malleja astioiden hankintaan ja omistukseen. Asiakas on voinut omistaa astian tai vuokrata sen jätelaitokselta tai kuljetusyrittäjältä. Vaihtoehtoisesti kaikki astiat voivat olla jätelaitoksen omistamia. Kunkin hankintayksikön tulee perusteellisesti harkita alueellensa sopiva toimintatapa ja kuulla myös kuljetusyrityksiä markkinakartoituksessa. Jätelaitosten omistamat astiat ovat yleistyvä toimintamalli. Astiahankinnat kannattaa useimmiten kilpailuttaa erillään kuljetushankinnoista. Jätteenkuljetuksen hankinnassa on tarpeellista kuvata, kenelle keräysastioiden hankinta kuuluu tai kuka huolehtii astioista.

Kuljetusyritysten yhteinen tarjous

Alueella toimivat yritykset voivat muodostaa useamman yrityksen yhteenliittymän tarjouksen jättämiseen. Näin pienet yritykset voivat päästä mukaan laajempiin hankintoihin. Kokemuksia tällaisesta toiminnasta on esimerkiksi Pirkanmaan Jätehuolto Oy:n alueelta.

3.2 Hankinnan jaksottaminen muutostilanteissa

Hankintojen ja hankintaan sisältyvien urakoiden jaksottaminen on tarpeen sekä jätelaitoksen kilpailutusresurssien tehokkuuden että yritysten toiminnan jatkuvuuden kannalta. Yritysten toiminnan ja investointien kannalta on tärkeää, että kuljetusurakoita tulee kilpailutukseen tasaisin väliajoin. Tällöin yhden tai kahden tarjouskilpailun häviäminen ei ole yritystoiminnan jatkumisen kannalta todennäköisesti vielä kohtalokasta.

Jaksottaminen on tärkeää erityisesti muutostilanteissa, joissa kilpailutetaan kerralla suuri määrä kuljetusurakoita. Jätelaitoksen tulisi alueen kuljetushankintoja tehdessään jaksottaa muutosvaiheessa yhtä aikaa kilpailutettavat urakat eri pituisiksi, jotta ne tulisivat uudeen kilpailutukseen eri aikaan, esimerkiksi 3–6 vuoden päästä.

3.3 Soveltuvuusvaatimukset

3.3.1 Yleistä

Soveltuvuusvaatimuksilla hankintayksikkö pyrkii varmistumaan toimittajan kyvystä toteuttaa hankinta koko sopimuskauden ajan. Hankintayksikkö voi asettaa vaatimuksia esimerkiksi ehdokkaiden ja tarjoajien rahoitukselliselle ja taloudelliselle tilanteelle, tekniselle suorituskyvyille, ammatilliselle pätevyydelle ja riskienhallintatoimille.

Soveltuvuusvaatimukset on markkinakartoituksen avulla syytä asettaa niin, etteivät ne rajaa merkittävää määrää yrityksiä hankinnan ulkopuolelle. Toisaalta lainsäädäntö, jätehuoltomääräykset ja muut politiikkatoimet vaikuttavat siihen, minkälaisia soveltuvuusvaatimuksia jätteenkuljetuksia kilpailutettaessa on syytä asettaa. Markkinakartoituksella selvitetään, millaisia yrityksiä alueella toimii ja millaiset yritykset ovat kiinnostuneita tarjoamaan palvelua. Tämän pohjalta hankintayksikkö saa tietää, onko alueelle tulossa uusia yrityksiä, ja millaisella liikevaihdolla, tuloksella ja palveluvalikoimalla yritykset toimivat.

3.3.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt

Hyväksyntä jätehuoltorekisteriin

Jätteen kuljettajan on oltava hyväksytty ja merkitty jätehuoltorekisteriin, ja hyväksynnän pitää kattaa myös kyseisen jätteen kuljetus. Myös alihankkijoiden on oltava merkittynä jätehuoltorekisteriin. Jätehuoltorekisteriin hyväksymisen edellytyksiä ei ole tarpeen toistaa hankinnan soveltuvuusvaatimuksissa.

Tilaajavastuuvaatimukset

Tilaajavastuulaki (laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 1233/2006) vaatii työn tilaajaa selvittämään, onko työn toimittaja hoitanut tilaajavastuulain edellyttämät velvoitteet. Näillä tiedoilla varmistetaan, että toimittaja täyttää lakisääteiset velvoitteet. Velvoitteiden täyttyminen tarkistetaan ennen sopimuksen tekemistä.

Hankintalain mukaiset pakolliset ja harkinnanvaraiset poissulkemisperusteet

Hankintalain 80–81 §:ssä säädetään perusteista, joilla ehdokas, tarjoaja tai alihankkija voidaan sulkea tarjouskilpailun ulkopuolelle. Lain 80 §:ssä säädetään pakollisesta poissulkemisesta ja 81 §:ssä harkinnanvaraisesta poissulkemisestä.

3.3.3 Suositeltavat käytännöt

Taloudellinen vakaus

Hankintayksikön voi olla perusteltua varmistaa tarjoajan taloudellinen vakaus kuljetuspalvelun häiriöttömän toiminnan varmistamiseksi. Taloudellisen vakauden vaatimisessa tulisi kuitenkin noudattaa harkintaa ja se tulisi suhteuttaa toiminnan riskeihin. Jos taloudellista vakautta vaaditaan, sitä voidaan arvioida monilla kriteereillä.

Taloudellista vakautta voivat kuvastaa esimerkiksi liikevaihto, tulos, tase tai toimintavuodet. Eri yhtiömuodoissa toimintaa harjoittavia koskevat eri menettelyt esimerkiksi luotto-luokituksissa. Yrittäjällä voi olla osaamista ja kokemusta merkittävästi, vaikka yrityksellä ei olisi suurta liikevaihtoa tai useita toimintavuosia. Myös tulos voi hetkellisesti painua negatiiviseksi esimerkiksi isojen investointien vuoksi. Liikevaihto puolestaan voi merkittävästi tippua urakoiden häviämisen vuoksi, mutta sen ei pitäisi estää mahdollisuutta osallistua seuraaviin kilpailutuksiin. Yritysjärjestelyjen yhteydessä yritys voi saada uuden y-tunnuksen, vaikka toiminta säilyy ennallaan, mikä vaikuttaa toimintavuosien tarkasteluun. Nämä seikat kannattaa huomioida ja tarvittaessa selvittää tarkemmin markkinakartoituksessa ja hankinnan suunnittelussa.

3.4 Laatu- ja vastuullisuuskriteerit

3.4.1 Yleistä

Hankintayksikön harkinnassa on päättää, mitä kriteereitä se asettaa vähimmäisvaatimuksina, ja asettaako se erikseen pisteytettäviä laatu-kriteereitä. Vähimmäisvaatimuksella asetetaan perustaso, jonka alittavia tarjouksia ei oteta huomioon tarjousvertailussa eli ne hylätään.

Laatukriteereiden käyttöä harkittaessa hankintayksikön kannattaa tarkasti miettiä, miten ne palvelevat hankintaa. Laatukriteerit on määriteltävä ja voitava todentaa yksiselitteisesti. Jos laatukriteerit eivät erottele riittävästi tarjoajia, hankinnasta tulee hintakilpailu. Vertailuperusteiden tulee liittyä hankinnan kohteeseen, eli tässä tapauksessa jätteenkuljetusurakkaan ja sen toteuttamiseen.

3.4.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt

Ympäristöystävällisten ja energiatehokkaiden ajoneuvojen käyttö

Lainsäädäntö asettaa vähimmäisvaatimukset jokaisen hankintayksikön kuljetushankintojen ympäristö- ja energiatehokkuudelle. Hankinta-ajanjaksolla 2021–2025 kunnallisilla jäteyhtiöillä ja kuntayhtymillä on oltava ympäristöystävällisiä ja energiatehokkaita ajoneuvoja vähintään 9 prosenttia ja hankinta-ajanjaksolla 2026–2030 vähintään 15 prosenttia käytettyjen kuorma-autojen kokonaislukumäärästä². Kunnat on sen sijaan jaettu kolmeen luokkaan: 17 väkiluvultaan suurinta kaupunkia, väestön tiheydeltään tiheet maakunnat ja väestötiheydeltään harvaan asutut maakunnat. Niitä kutakin koskevat ensimmäisellä hankinta-ajanjaksolla (2021–2025) erilaiset vaatimukset. Hankintayksikön puhtaiden ja energiatehokkaiden ajoneuvojen vähimmäisosuus hankinta-ajanjaksolla lasketaan kaikkien kuorma-autohankintojen kokonaismäärästä, ei yksittäisistä hankinnoista. Eri tavoin organisoituja kunnallisia jätelaitoksia koskevat erilaiset vaatimukset. Hankintayksikön on oltava selvillä sitä koskevista vaatimuksista edellä mainittujen säännösten mukaisesti.

Kuorma-autoissa puhtaaksi ajoneuvoksi hyväksytään uusiutuvaa dieseliä, maakaasua, bio-kaasua, vetyä tai sähköä käyttävä auto. Ympäristönäkökohdat liittyvätkin merkittävältä osin polttoainevalintaan. Lainsäädännön lisäksi mahdolliset kuntien omat ilmastotavoitteet pitää huomioida polttoainevaatimuksissa.

Hankinnoissa on hyvä huomioida tarjoajien mahdollisuus valita eri uusiutuvien polttoaineiden välillä.

3.4.3 Suositeltavat käytännöt

Päästötavoitteet

Tilaaajan omat päästövähennystavoitteet sekä niiden vaikutukset ja vaatimukset jätteenkuljetuksiin on hyvä tuoda esille markkinakartoituksessa. Tällöin markkinakartoituksen perusteella voidaan arvioida mahdollisuuksia sisällyttää päästövähennystavoitteita kuljetushankinnan laatukriteereihin. Toisaalta tulee muistaa, että vaatimukset ns. puhtaista ajoneuvoista (luku 3.4.2) ovat velvoittavia.

Ajonohjausjärjestelmät ja raportointi

Hankintayksikkö päättää käytettävästä ajonohjausjärjestelmästä. Hankintayksikkö voi sallia kuljetusyrittäjien käyttämän järjestelmän, jos siitä saadaan tarvittavat tiedot.

² Puhtaiden ajoneuvojen hankintalaki (laki ajoneuvo- ja liikennepalveluhankintojen ympäristö- ja energiatehokkuusvaatimuksista 740/2021). Lain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 264/2022 vp) ehdotetaan mm. kuntayhtymien ja jätehuoltoyhtiöiden veloitetasojen selventämistä.

Hankintayksikkö voi hoitaa ajonohjausjärjestelmien vuokrauksen, jos yrityksellä on käytössä eri järjestelmä. Käytännössä yleisimmät ajonohjausjärjestelmät ovat asennettavissa kaikille ajoneuvopäätteille.

Johtamisjärjestelmät ja sertifiointit

Kuljetusyritysten laatu- ja ympäristöjärjestelmät luovat pohjaa hyvälle palvelulle ja osoittavat yrittäjän halua kehittää toimintaa. Sertifioitua järjestelmää ei kuitenkaan välttämättä kannata edellyttää, koska sertifiointi vaatii ison resurssin. Sertifioitu järjestelmä voidaan ottaa osaksi bonusjärjestelmää.

Kalusto ja varakalusto

Urakassa käytettävän kaluston rajaaminen tarkasti voi estää osaa yrityksistä osallistumasta hankintaan. Siksi kalustolle ei saa asettaa perustelemattomia vaatimuksia. Kalustovaatimuksiin voivat vaikuttaa myös keräysalueen tiestön kunto ja kantavuus.

Varakalustovaatimukset tulisi suhteuttaa urakan kokoon. Hankintayksikön tulisi asettaa varakaluston käytölle selkeät säännöt tasapuolisuuden varmistamiseksi. Pääasiallisesti urakka tulisi suorittaa tarjouksen ehdot täyttävällä varsinaisella kalustolla. Tämä voidaan varmistaa esimerkiksi määrittelemällä enimmäisaika varakaluston käytölle. Erityisissä poikkeustilanteissa, kuten kolarikorjauksissa, tilaaja ja kuljetusurakoitsija neuvottelevat aina varakaluston käytöstä erikseen. Lisäksi urakan alussa voi olla tarpeen joustaa kalustovaatimuksissa, jos urakoitsija on tilannut tarvittavan kaluston ajallaan, mutta toimitusaika venyy urakoitsijasta riippumattomasta syystä. Kaluston käytön seurannasta ja vaatimuksista voidaan keskustella myös markkinavuoropuhelussa.

3.5 Muut sopimusehdot

3.5.1 Yleistä

Hankintalaki asettaa tiukat reunaehdot sopimuksen muuttamiselle sopimuskauden aikana. Siksi hankintayksikön tulee suunnitella ja arvioida hankintasopimuksen olennaiset sopimusehdot jo tarjouspyynnön laatimisvaiheessa. Hankintayksikön tulee ilmoittaa tarjouspyynnössä keskeiset sopimusehdot, joilla on merkitystä tarjousten tekemisessä. Sopimusehdot sisältävät joukon asioita, joilla on vaikutusta erityisesti pk-yritysten mahdollisuuksiin tarjota urakoita.

3.5.2 Lainsäädännöstä seuraavat vaatimukset ja käytännöt

Työturvallisuus

Hankintasopimuksessa on hyvä sopia työsuojeluun, läheltä piti -ilmoituksiin ja tapaturmiin liittyvistä käytännöistä.

Soveltuva vakuus

Hankintayksikön ei tule vaatia vakuutta, ellei sille arvioida olevan erityistä tarvetta. Useimmiten vakuuden käytölle ei ole tarvetta, koska sopimukseen ei sisälly ennakkomaksuja, vaan työsuoritteesta maksetaan jälkikäteen. Jos vakuus katsotaan tarpeelliseksi, sen määrän tulisi olla oikeassa suhteessa urakan kokoon ja laatuun. Riittävänä vakuutena voidaan pitää esimerkiksi yhden kuukauden urakan arvoa vastaavaa vakuutta.

Tyhjennysaikataulut

Tyhjennysaikatauluihin olisi käytännön syistä hyvä sallia joustoa ilman sanktioita aina vähintään 1–2 päivää, esimerkiksi arkipyhien tai sääolosuhteiden vuoksi. Lisäksi häiriötilanteet tulisi ottaa huomioon sopimuksissa, ja tällöin tulisi olla mahdollisuus sopia pidemmistäkin joustoista. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi astioiden jäätyminen tai laaja-alaisen epidemian aiheuttamat työntekijöiden poissaolot.

Joustavuus muutostilanteissa

Urakkakaudella tapahtuvat lakimuutokset tai muut muutokset tulisi huomioida tilaajan ja urakoitsijan välisessä sopimuksessa. Tällainen muutos voi olla esimerkiksi se, että sopimuksen mukaiset suoritteet vähenevät lainsäädännön muuttumisen vuoksi. Urakkasopimuksissa on usein sallittu, että kerättävä jätemäärä voi vaihdella jonkin verran (tyypillisesti 10 %) ilman sanktiota.

3.5.3 Suositeltavat käytännöt

Hintaindeksit

Hankintayksikön maksamat urakkakorvaukset kannattaa sitoa jätteenkuljetuksen kustannusindeksiin ja sopia mahdollisuudesta keskustella vuosittain hintojen tarkistuksista tai käyttää JYSE-ehtojen (Julkisten hankintojen yleiset sopimusehdot palveluhankinnoissa) mukaista hinnan tarkistamismenettelyä. Jos urakka kilpailutetaan paljon ennen urakan alkua, jätteenkuljetusindeksin tulisi olla käytössä heti sopimuksen alkaessa. Nimenomaisesti kuljetuksen suorittamiseen vaikuttavien vakavien häiriötilanteiden tai esimerkiksi polttoaineiden hinnan jyrkän nousun aiheuttamista kustannusmuutoksista tulisi pystyä sopimaan myös normaalien tarkastusten ulkopuolella hankintalain reunaehdot huomioon ottaen. Tällä tilaaja pystyy osaltaan varmistamaan palvelun jatkuvuutta.

Kaluston ilme

Kalustolle asetetaan toisinaan vaatimuksia sen väristä ja tarroituksesta, jotta kuljetuksesta vastuullinen kunnan jätelaitos on asiakkaan tunnistettavissa. Erityisesti varakaluston tai pienten urakoiden varsinaisen kaluston osalta kannattaa kuitenkin arvioida, millaisia vaatimuksia ilmeelle on kohtuullista asettaa. Tilaajan tulee ottaa huomioon, että kalusto voi olla käytössä myös muiden tilaajien kohteissa.

Bonukset ja sanktiot

Hankintayksikkö voi halutessaan käyttää hankinnassa kannustimia, eli bonuksia tai sanktioita. Bonus voidaan sitoa palvelun laatuun. Esimerkiksi puhtaiden ja energiatehokkaiden ajoneuvojen hankinta voidaan toteuttaa sopimukseen kirjattavalla bonusmallilla. Hankintayksikkö voi maksaa sopimuskumppanille bonusta tai korkeamman hinnan, jos ajoneuvo täyttää puhtaiden ajoneuvojen hankintalain vaatimukset.

Jos hankintayksikkö asettaa sanktioita, sanktiomaksujen tulisi olla oikeassa suhteessa rikkeiden vakavuuteen. Pienet virheet eivät saisi johtaa tuhansien eurojen sanktiomaksuun. Sanktioiden ulkopuolelle olisi hyvä rajata tilanteet, joissa tyhjennystä ei tehdä työturvallisuusriskin takia. Uusien urakoiden aloituksessa hankintayksikön tulisi olla varovainen sanktioiden asettamisessa, koska uusissa urakoissa saattaa ilmetä ennakoimattomia tilanteita, jotka voivat johtaa turhiin sanktioihin.

Seuranta

Tilaajan tulisi valvoa urakassa vaadittuja kriteereitä koko urakka-ajan. Seurannasta ja vuorovaikutuksesta tilaajan ja toteuttajan välillä kannattaa sopia laadukkaasti työn varmistamiseksi. Tarvittaessa sopimukseen kannattaa sisällyttää myös aliurakointia koskevat käytännöt.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-211-2 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF

Aleksanterinkatu 7, Helsinki | PL 35, FI-00023 Valtioneuvosto | ym.fi